

SEE 2081 (2025)

अनिवार्य नेपाली

समय : ३ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५

दिइएका निर्देशनका आधारमा आफ्नै शैलीमा सिर्जनात्मक उत्तर दिनुहोस् :

१. समूह 'क' मा दिइएका शब्दको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् : २
<u>समूह 'क'</u>	<u>समूह 'ख'</u>
तिलाञ्जली	हराउने काम
गायब	कुनै कुराको त्याग
दृष्टान्त	तिल
इख	उदाहरण
	दृष्टि
	प्रतिशोधका भावनाले मनमा उठ्ने द्वेष
२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् : २
- पूजा तिज पर्व मनाउन हिराको हार लगाएर आफ्नै सुरमा माइत हिँडिन् । आमाले गत साल जसरी भए पनि आउन कर गर्नुभएको थियो । त्यस दिन रातो टीका लगाएर छमछम नाच्ने साथीको भिड देखेर उनी छक्क परिन् ।
- (क) 'ढिपी' को पर्यायवाची शब्द हो ।
- (ख) 'जित' को विपरीतार्थी शब्द हो ।
- (ग) अनेकार्थी शब्द हो ।
- (घ) 'व्यक्ति वा मानिसको समूह' बुझाउने शब्द.....हो ।
३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा प्राविधिक शब्द पहिचान गरी अनुच्छेदको भन्दा फरक वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : २
- सन्दुक रुइत हुने बिरुवाको चिल्लो पात भने भैं सानै उमेरदेखि पढाइ र व्यवहारमा अब्बल थिए । उनी विश्वविख्यात सरल र कम लागतमा मोतीबिन्दुको चिकित्सा पद्धति 'रुइतेक्टोमी' को सुरुआतकर्ता बन्न पुगे । हुने हार दैव नटार भने भैं ताप्लेजुङ जिल्लाको ओलाङचुङगोलामा जन्मेर पनि उनले नेत्र चिकित्सा क्षेत्रमा अतुलनीय योगदान पुऱ्याए ।
४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छान्नी लेख्नुहोस् : १
(अ) (i) डोर्याउनु	(ii) डोऱ्याउनु	(iii) डोर्याउनु	(iv) डोय्राउनु
(आ) (i) सासन	(ii) साशन	(iii) शाषन	(iv) शासन
- (ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् :
- हातमा घडि लगायर तिमी कता हिँड्यौ यहाँको रमाइलोमा घूमफिर गर्न मन लागेन ? २

५. दिइएको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको पदवर्ग छुट्याउनुहोस् : ३
गरिबलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर हामीले योजना निर्माण गर्नुपर्छ । देशको विकासमा सधैं गम्भीर हुनुपर्छ है ।
६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २+२=४
 (क) दिइएको अनुच्छेदबाट उपसर्ग लागेका दुईओटा र प्रत्यय लागेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :
 हिमाली दृश्यको अवलोकन गर्न पाइने अनि नेपालीको हार्दिक स्वागतमा चुर्लुम्म डुब्न पाइने हुनाले विदेशीहरू नेपाललाई आफ्नो पर्यटकीय गन्तव्य बनाउँछन् ।
 (ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र दुईओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :
 अब भानिज दाइका कुरा सुनाउँ, धेरै वादविवाद नगरौं । हामी प्रतिदिन भन्तर्भन्त रोगग्रस्त बन्दै गएका छौं । त्यसैले आआफ्नो ख्याल गरौं । होइन भने हरेक समय हामी अझै कमजोर बन्दै जाने छौं । त्यसैले पोसिला खानासाना खाएर बलिया बनौं ।
७. दिइएको अनुच्छेदलाई सामान्य भविष्यत् कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् : २
 भाइ बिहानै विद्यालय जान्थ्यो । ऊ राम्ररी पढ्थ्यो । नबुझेका कुरा गुरुसँग सोध्थ्यो । साथीहरूसँग मिलेर खेल्थ्यो ।
८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २
 (क) इच्छार्थक भाव बुझाउने फरक फरक क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो साथीको सफलताको कामना गर्नुहोस् ।
 (ख) दिइएका वाक्यलाई उच्च आदरमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
 तिमी आफ्नो काम आफैं गर । तिमी आफ्नो काम गर्न अरूलाई नलगाऊ । तिमी स्वावलम्बी बन । तिमी देशलाई योगदान गर ।
९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् : ४
 (क) विदिता विद्यालय गएर साथीसँग खेल्छिन् । (वाक्य विश्लेषण)
 (ख) हामी दाजुलाई ढोग्छौं । (कर्मवाच्य)
 (ग) भाइ सङ्गीत सिक्छ । (प्रेरणार्थक)
 (घ) मिहिनेत गरेर पढ्नु भनी गुरुआमाले भन्नुभयो । (प्रत्यक्ष कथन)
१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : ४
 शिक्षालाई मानव जातिको तेस्रो आँखा मानिन्छ । त्यसैले यसलाई हाम्रो भित्री हृदयको नयन पनि भनिन्छ । यो हाम्रो बाहिरी आँखा अथवा चर्मचक्षुभन्दा पृथक्, महान् र तेजवान् छ । हामीसँग भएको यही 'ज्ञानचक्षुबाट' हामी शिक्षा आर्जन गर्छौं अर्थात् कुनै कुरा सुन्छौं र सिक्छौं । समाज र प्रकृतिमार्फत सैद्धान्तिक र व्यावहारिक ज्ञान निरन्तर आर्जन गरिरहन्छौं । प्रकृति, संस्कृत र सभ्यताका दृष्टिले सृष्टिको उपाकालदेखि

सुसम्पन्न मेरो देश आज शिक्षाका दृष्टिले समेत प्रगतिपथतर्फ लम्कंदो छ । शिक्षाले नै मानवलाई सम्मान, खुसी र सुखपूर्वक जिउने ज्ञान र सिप प्रदान गर्छ । यसले समाज र राष्ट्रमा प्रचलित मान्यता र विश्वासलाई मानवताका आँखाले हेर्ने र तिनका बारे समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने सोच प्रदान गर्छ । यसले सकारात्मक र मूल्यवान् विषयलाई ग्रहण गर्ने र कतिपय असान्दर्भिक कुराबारे आलोचनात्मक दृष्टि राख्ने चेत प्रदान गर्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) 'यो हाम्रो बाहिरी आँखा अथवा चर्मचक्षुभन्दा पृथक्, महान् र तेजवान् छ ।' यस वाक्यलाई अकरणमा बदल्नुहोस् ।
- (ख) रेखाङ्कित 'ज्ञानचक्षुबाट' शब्दको कारक र विभक्तिको नाम लेख्नुहोस् ।
- (ग) 'हामी शिक्षा आर्जन गर्छौं' यस वाक्यलाई आलङ्कारिक पदक्रममा परिवर्तन गर्नुहोस् ।
- (घ) 'शिक्षालाई मानव जातिको तेस्रो आँखा मानिन्छ, त्यसैले यसलाई हाम्रो भित्री हृदयको नयन पनि भनिन्छ ।' यस वाक्यलाई सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

४

एक जना ठुला ठेकेदारसित हजारौं मजदुर काम गर्थे । एक पटक मजदुरले आफ्ना विभिन्न माग राखेर कम्पनीमा हडताल गरे । हडताल महिनौंसम्म चल्यो । हडतालको परिणामस्वरूप मजदुर भोकै हुन थालेपछि रोजीरोटीको व्यवस्थापनका निम्ति उनीहरू त्यहाँबाट अन्यत्र सरें । त्यही मौकामा अन्य क्षेत्रका मजदुर उक्त ठेकेदारकहाँ काम खोज्दै आइपुगे । यता ठेकेदार पनि कामदारको खोजीमा थिए । एक दिन ठेकेदार चौवाटमा बसेर त्यहाँ हिँडिरहेका मजदुरको आवागमनलाई नियालिरहेका थिए । एउटा मजदुर ठेकेदारको नजिकमा आएर आफू कामको खोजीमा हिँडेको बतायो । ठेकेदारले ज्याला कति लिन्छौ ?" भनी प्रश्न गर्दा मजदुरले दिनको पचास रुपियाँ लिने कुरा बतायो । ठेकेदारले उनलाई काम दिए र ईटभट्टामा माटो खन्ने कामको जिम्मा लगाए । केही समयपछि अर्को मजदुर आए । ठेकेदारले उनलाई पनि ज्यालाका बारेमा सोधे । दोस्रो मजदुरले आफूले तीन सय रुपियाँ ज्याला लिने बताए । ठेकेदारले उनलाई कोइला खानीमा पठाइदिए । केही समयमै अर्का मजदुर आइपुगे । ठेकेदारले उनीसँग पनि ज्यालाका बारेमा सोध्दा तेस्रो मजदुरले आफूले दैनिक एक हजार रुपियाँभन्दा कममा काम गर्न नसक्ने बताए । ठेकेदारले उनलाई पनि काम दिने बाचा गरी हिरा खानीमा पठाए ।

प्रश्नहरू

- (क) मजदुर हडतालको परिणाम के भयो ?
- (ख) ठेकेदार किन चौवाटोमा बसेका हुन् ?
- (ग) ठेकेदारले तेस्रो मजदुरलाई हिरा खानीमा काम गर्न पठाउनुको कारण के थियो ?
- (घ) माथिको गद्यांशको मूल सन्देश दुई वाक्यमा लेख्नुहोस् ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

(क) दिइएका बुँदाका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत लेख्नुहोस् :

नाम	:	गङ्गालाल श्रेष्ठ
जन्म	:	वि.सं. १९७५
जन्मस्थान	:	रामेछाप
माता/पिता	:	तुलादेवी/भक्तलाल श्रेष्ठ
शिक्षा	:	दरबार स्कुलबाट एस.एल.सी. उत्तीर्ण गरी बनारसमा अङ्ग्रेजी शिक्षाको अध्ययन

योगदान :

- भारतीय स्वतन्त्रता सङ्ग्रामबाट प्रभावित भई राणा विरोधी अभियानमा लागेका
- वि.सं. १९९४ मा नागरिक अधिकार समितिमा सक्रिय भएर क्रान्तिमा अग्रसर भएका
- वि.सं. १९९५ मा काठमाडौँको इन्द्रचोकमा सम्पन्न भएको राणाविरोधी सभामा सम्बोधन
- प्रजा परिषद्को राणाविरोधी गतिविधिमा सक्रिय रहँदा गिरफ्तारीमा परेका
- राणाविरोधी गतिविधिमा लाग्दा वि.सं. १९९७ मा आफ्ना सहयोगीहरूसँग साथ पुनः गिरफ्तारीमा परेका
- राणाहरूले माफी मगाउन खोज्दा उनीहरूसामु भुक्नुभन्दा तातो गोली खान तयार भएका

निधन : वि.सं. १९९७ माघ १५ गते राति विष्णुमतीको किनारमा रहेको शोभाभगवती मन्दिरअगाडि गोली हानी राणा सरकारले मृत्युदण्ड दिएको ।

(ख) 'स्वच्छ पानी : स्वस्थ जीवन' शीर्षकमा दुई जना साथीबिच भएको संवाद तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

- (क) आफ्नो घर टाढा भएकाले छात्रावासको व्यवस्था गरिदिन अनुरोध गर्दै प्रधानाध्यापकलाई लेख्ने निवेदनको नमुना तयार गर्नुहोस् ।
- (ख) आफ्ना दाजुको विवाहको अवसरमा आफन्तलाई आमन्त्रण गरिने निमन्त्रणा पत्रको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् :

२

आधुनिक चिकित्सा र आयुर्वेद चिकित्साका अनेकौँ अर्थ छन् । चिकित्सा शब्दको व्युत्पत्तिमूलक अर्थ 'रोग हटाउने इच्छा' हो । यसै अर्थभित्र औषधोपचार, इलाज, ओखती गर्ने काम रोगको पहिचान रोग निरूपण र रोग निदान जस्तै उस्तै उस्तै अनेक अर्थ समाविष्ट हुन्छन् । यसरी सामान्य अर्थमा रोगले सताउँदा, रोगबाट मुक्ति

पाउनका लागि गरिने उपचारलाई चिकित्सा भनिन्छ । व्यापक अर्थमा भने रोग लाग्न अगावै स्वास्थ्यलाई जोगाउन र रोग लाग्न नदिनाका लागि गरिने विविध खालको उपायसमेत चिकित्सा शब्द भित्रै पर्छ । चिकित्सा विज्ञानका लागि आयुर्वेद शब्दको पनि प्रयोग हुन्छ । चिकित्सा शब्दले रोगको मूल जरा पत्ता लगाएर विविध प्रकारका परीक्षण गरी उपचारबाट निर्मूल गर्ने विधिलाई जनाउँछ ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् :

३

भाषा कुनै पनि देशको अमूल्य सम्पदा हो । एउटा भाषा लोप हुनु भनेको त्यो देशको एउटा सम्पदा नासिनु हो । त्यसैले आफ्नो देशको भाषिक सम्पदा जोगाउन राज्यले पहल गर्नुपर्छ । विभिन्न मातृभाषाको प्रयोगबाट त्यस देशको बहुसांस्कृतिक र बहुभाषिक सौन्दर्य भित्रिन्छ । भाषालाई जीवन्त बनाउन राज्यको पहल र उक्त भाषाका वक्तामा भाषाप्रति सचेतता र प्रयोग गर्ने इच्छाशक्ति आवश्यक छ । यसको आशय भाषा जीवन्त हुन सम्बन्धित वक्ता वा समुदायले बोल्नेपर्छ भन्ने हो । यसरी रहेक व्यक्तिले आफ्नो मातृभाषामा बोल्दा मात्र त्यो भाषा बाँच्छ । हरेक मातृभाषी वक्ता अरू भाषाको प्रभावमा परेर आफ्नो भाषा बोल्न छाडे भने त्यो भाषा क्रमशः हराउँदै जान्छ । लोप हुने खतरा रहन्छ । मातृभाषीले आफ्नो भाषा बोल्न छाडेर अर्को भाषा बोल्दै जाँदा संसारका धेरै भाषा लोप भएका छन् ।

१६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४+४=८

(क) दिइएको कवितांशका आधारमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

नेपाली बाँचे नेपाली हाम्रो गौरव बाँच्ने छ
नेपाली भाषा संस्कृति कला साहित्य साँच्ने छ
यसैले आऊ नेपाललाई बलियो बनाऊँ
नेपाली हाम्रो श्रम र सिप स्वदेशमै लगाऊँ ।

प्रश्नहरू

- (अ) श्रम र सिप स्वदेशमै लगाऊँ भनेर कविले किन अनुरोध गरेका हुन् ?
(आ) कवितांशको मूल भाव लेख्नुहोस् ।

(ख) दिइएको जीवनीको अंशका आधारमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

दरबार स्कूल पढ्दादेखि नै कविता पढ्न सुरु गरेका देवकाटा त्यसै वेला अङ्ग्रेजीमा कविता लेखी समस्त शिक्षक र सहपाठीलाई चकित पारिदिएका थिए । उनका कतिपय साथी देवकोटालाई आफ्ना दाजुलाई कविता लेख्न लगाएर आफैं लेखे जसरी सुनाउने भनेर आरोप लगाउँथे, उनका साथीसामुन्ने तुरुन्तै कविता लेखेर सुनाउँदै आरोप लगाउनेलाई नाजबाफ पारिदिन्थे । हुन पनि हो । कसैलाई आलोचना गर्‍यो भने त्यसको जवाफ कुराले होइन कामले दिन्थे । साथीहरू अगाडि १५ मिनेटमा दरबार स्कूलमा शीर्षकको कविता रचना गरी सुनाएपछि त साथीहरू उनी समर्थक बन्न पुगे ।

प्रश्नहरू

- (अ) साथीहरूले देवकोटालाई किन गलत आरोप लगाएका हुन् ?

(आ) देवकोटालाई बहुमुखी प्रतिभाका धनी भन्नुको कारण के हो ?

१७. शत्रु कथाका प्रमुख पात्र कृष्ण रायमाथि लट्ठी प्रहार भएपछि उनले किन शत्रु किटान गर्न सकेनन् ? तर्क दिनुहोस् । ४

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् । ४

(क) जीवनमा सानो घटनाले पनि अथाह खुसी दिन सक्दोरहेछ ।

(ख) ईर्ष्या द्वेष हटाएर जो छर्छन् प्रेम सौरभ
तिनै मान्छेहरू बन्छन् विश्वका निम्ति गौरव ।

१९. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् : ७

(क) दिइएको कथांशका आधारमा सोधिएको प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

काँडा भरेको गुलाफको बोट भए होलान् भन्ने आशा गरेकी थिएँ तर भन् फूल भरेर काँडा मात्र बाँकी रहेका बनेर आएछन् । बालुवाले तिललाई पनि बालुवा नै सम्भन्छ भने भैं उनका आँखामा बिभाउन्न थाले । मैले बर्साएका अमृतका कण कणमा उनले विष देख्न थाले, दिएको चिनीलाई गोगर सम्भे, पथ्य वचनले पनि तिखो वाणको रूप लियो । उसैले घात प्रतिघात चल्दै गयो । अन्त्यमा उनले बुनेको जालमा म पो परें । थुनुवा कैदी जस्तो भएर वस्तुपर्दा खसमले त्योगेकालाई घरभित्र हुलेको पापको फल हो भनी चित्त बुझाएँ ।

प्रश्न

(अ) राजेन्द्रलक्ष्मी र बहादुर शाहका विच द्वन्द्व बढ्नुको कारणमाथि समीक्षा गर्नुहोस् ।

(ख) दिइएको एकाङ्कीको अंशका आधारमा सोधिएको प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

को बस्छ यो ठाउँमा ? अघाइयो । मलाई त यहाँ जे पनि गन्हाउने पो हुन लाग्यो । खान थाल्यो भुटुन गन्हाउने, पिउन थाल्यो पानी गन्हाउने, रेल गन्हाउने, यो त ठाउँ नै गन्हाउने पो रहेछ । आफ्नो गाउँमा त भकारीको छेउमै गन्ध्री हालेर सुत्दा पनि गन्हाउँदैनथ्यो । मलकै भारी बोक्दा पनि गन्हाउँदैनथ्यो । फेरि तातो पानी, तातो हावा, यस्तो दुःख खाएर को बस्न सक्छ यहाँ ? भोकै परे पनि बरु आफ्नो देशमा कुवाको चिसो पानी पिएर वरको चौतारामा शीतल हावा खाएर सुतौला नि । जमानसिंह दाइ, हिँड तिमी पनि जाऔँ आफ्नै घर आफ्नै देश ।

प्रश्न

(अ) 'घरको माया' एकाङ्कीकी पात्र बतासेका माध्यमबाट देशप्रेमको भाव कसरी प्रकट भएको छ ? समीक्षा गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा १५० शब्द नघटाई निबन्ध लेख्नुहोस् : ७

(क) सिपयुक्त शिक्षा : आजको आवश्यकता

(ख) सामाजिक सञ्जालको सदुपयोग

(ग) मेरो देश : मेरो गौरव